

*Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).
Спеціальність – 281.
Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 4.*

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.4.20>

УДК 349.3:364

Л. Я. Самоїленко,

*к. держ. упр., доцент, доцент кафедри менеджменту та державної служби,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0335-3077>

М. А. Стронець,

*магістрант кафедри менеджменту та державної служби,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-2062-5421>

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ДО ВИКЛИКІВ ВІЙНИ

L. Samoilenko,

*Ph.D. in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the
Department of Management and Civil Service,*

Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

M. Stromets,

*Master's student of the Department of Management and Civil Service,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine*

**TRANSFORMATION OF THE STATE SOCIAL POLICY OF UKRAINE IN
THE CONTEXT OF ADAPTATION TO THE CHALLENGES OF WAR**

У статті проведено аналіз широкого спектру заходів та підходів українського уряду щодо забезпечення ефективності державної соціальної політики в умовах повномасштабної війни. Значна увага приділена оцінці результативності державних програм та ініціатив з підтримки населення, а також українського бізнесу з точки зору їх впливу на економіку та рівень якості життя громадян. Вагомий акцент зроблено на дослідженні нагальних проблем у системі соціальної політики, які загрожують стабільності функціонування механізмів реалізації державної підтримки. Проаналізовано реакцію уряду на повномасштабне вторгнення російських військ на територію України в контексті адаптації державної системи соціального забезпечення та соціальної підтримки до актуальних екзистенційних викликів. За підсумками статті автором виявлена необхідність проведення подальших реформ у сфері соціального захисту, спрямованих на забезпечення рівних прав та можливостей, передусім найбільш вразливих та незахищених верств населення.

Against the backdrop of full-scale armed Russian aggression, the Ukrainian government developed and implemented a number of measures and practical steps aimed at improving the effectiveness of state social policy. The main focus was on such government programs and initiatives that would help improve both the overall quality of life of the population and business in general. Despite significant problems that threaten the stability of the implementation of state support mechanisms, social services continue to be provided to citizens in a fair manner. Therefore, the transformation of Ukraine's social policy in times of war requires a comprehensive approach and constant monitoring to ensure social protection and support for citizens in the most difficult period of history. The article aims to provide a comprehensive analysis of the government's measures and approaches to the social protection of the population and to identify immediate problems in the context of the transformation of the State Social Policy of Ukraine in the context of war. With the beginning of Russia's full-scale war against Ukraine, state institutions faced many challenges, the solution of which required a socially oriented approach. Despite limited budgetary resources,

the Ukrainian government continued funding key social programs. Emphasis was placed on digitization in order to ensure citizens' access to social services. Measures were also taken to provide shelter and financial assistance to vulnerable sections of the population, including internally displaced persons. These steps testify to the importance of social protection in the conditions of armed aggression against Ukraine and to the obligations of the state to its citizens in difficult times. During the period of the full-scale invasion, the government implemented a wide range of social policy measures to support the population and restore economic stability in the wartime environment. Although the government's initial response to social protection was somewhat fragmented, it was able to quickly adapt and optimise the state social policy system to meet the new realities. This policy included the introduction of various programmes and initiatives aimed at supporting different segments of the population and restoring their economic capacity. In particular, attention was paid to financing social programmes with a higher priority, and digitalisation measures were introduced to facilitate access to social services. Despite the existing threats, the state social policy continues to provide adequate assistance and social services to the population that is currently in the greatest need.

Ключові слова: *соціальний захист, кризова ситуація, соціальна політика держави, воєнний стан, соціальне забезпечення.*

Keywords: *social protection, crisis situation, social policy of the state, martial law, social security.*

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну стало справжнім екзистенційним випробуванням для суверенності та життєздатності нашої держави. Уряд України зіткнувся з величезними проблемами та серйозною внутрішньою дестабілізацією через інтенсивні бойові дії та масовані ракетні обстріли цивільної інфраструктури, наслідком яких стали людські жертви та значні економічні збитки.

В таких умовах логічним рішенням уряду було спрямувати всі зусилля держави на забезпечення нашої обороноздатності, зокрема шляхом значного збільшення видатків на оборону та безпеку, коли фактично 50% державного бюджету було виділено для врегулювання безпекової ситуації.

Виходячи з цього, всі інші сфери державного управління зазнали корекції, щоб ефективно відповісти на виклики війни та забезпечити доступ громадян до реалізації передбачених законом прав і державних послуг. Значних деструктивних змін зазнали практично всі сфери людського життя, особливо постраждала система охорони здоров'я, ринок праці, інфраструктура міст та населених пунктів, освітня й фінансова сфера. Це, безумовно, вплинуло на соціальну політику держави та стало для неї справжнім «гордієвим вузлом».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальними питаннями соціальної політики з точки зору забезпечення ефективності її реалізації в умовах воєнного стану займалися такі дослідники, як О. Безпаленко, В. Мовчан, А. Реут, О. Стащук, П. Шевчук. Вагомий внесок у дослідження сучасного стану якості життя населення України зробили О. Бетлій, Ю. Клименко, С. Миколюк, Л. Черенько, В. Шишкін та інші відомі вчені. Проте, незважаючи на наявні наукові напрацювання, актуальним є питання трансформації вектора державної соціальної політики з точки зору адаптації до перманентних викликів та загроз війни. Дослідження та подальша розробка нових підходів у цій сфері може стати вирішальним фактором для забезпечення ефективності соціальної політики в умовах воєнного стану.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є детальний аналіз заходів та практичних кроків українського уряду щодо соціального захисту населення в контексті адаптації державної соціальної політики до умов воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Від ефективності державної соціальної політики та підтримки громадянського суспільства, а особливо найбільш вразливих груп населення, залежить стабільність та сталий розвиток держави, що, безумовно, впливає на стійкість системи національної безпеки.

Встановлення суспільної справедливості та рівних можливостей для всіх громадян під патронатом держави визначає її результативність. В цьому контексті саме соціальна політика займається впровадженням соціальних нормативів, стандартів і гарантій від яких зрештою залежить якість життя та рівень благополуччя населення.

Положення статті 46 Конституції України зазначає, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними [1].

Руйнівні наслідки повномасштабної війни поставили перед державною соціальною політикою надзвичайно складні завдання. Незважаючи на бюджетні обмеження, український уряд продовжив фінансувати найважливіші соціальні програми, зробив акцент на цифровізацію, щоб забезпечити доступ українців до необхідних соціальних послуг, а внутрішньо переміщеним особам надавалися притулки та фінансова допомога.

Протягом першого періоду повномасштабного вторгнення чинні програми соціального захисту загалом були збережені, але їх охоплення та обсяг через фінансові проблеми та міграцію з часом зменшилися. Для підтримки різноманітних благодійних ініціатив та координації в наданні гуманітарної допомоги держава на законному рівні закріпила цю можливість для громадських об'єднань, а також для зручності було запроваджено концепцію електронного врядування [2].

Заходи державної соціальної політики щодо ринку праці були неоднозначними, попри благородну мету стимулювання працевлаштування. З одного боку, допомога з безробіття скоротилася: звужено соціальні зобов'язання,

встановлено жорсткі обмеження щодо розміру та тривалості виплат такої фінансової допомоги [3].

З іншого боку, розуміємо, що ці заходи були спрямовані на заохочування підприємців до переміщення бізнесу в більш безпечні регіони, а також працевлаштування безробітних та сприяння зайнятості, адже уряд пропонував громадські роботи, можливість знайти роботу у сфері відбудови України.

Яскравим прикладом є проєкт «Армія відновлення». Головною метою цієї ініціативи є не лише розв'язання проблеми безробіття, а й відбудова країни через виконання суспільно корисних робіт, які мають як оборонний характер, так і пов'язані із забезпеченням потреб функціонування економіки країни в цілому. Запропонований механізм із залучення до «Армії відновлення» всіх, хто тимчасово втратив роботу чи виявив бажання доєднатися до благородної справи оплачується щонайменше на рівні мінімальної заробітної плати [4].

Урядом було виділено фінансову допомогу у вигляді грантів «єРобота» для підтримки малого та середнього бізнесу, якою скористалися близько 4000 підприємців на загальну суму 2,4 млрд грн, а мікрогрантів «Власна справа» для стартапів, які сприяють створенню нових робочих місць було видано від початку запуску проєкту понад 3727 на суму 876 млн грн [5].

Передбачається, що грантові кошти можуть повернутися до державного бюджету у вигляді сплачених податків у процесі діяльності підприємства протягом трьох років. Це комплексно розв'язує декілька проблем: зміцнення економіки, розвиток вітчизняного підприємництва, працевлаштування безробітних. Однак, невирішеними залишаються логістичні труднощі, зокрема при релокації підприємства, податковий тиск, брак фахівців [6, с. 52].

З початку повномасштабної агресії проти України деякі заходи державної соціальної політики щодо підтримки населення здавалися фрагментарними, однак в будь-якому випадку вони були спрямовані на те, щоб надати допомогу українцям, які опинилися в скрутних життєвих обставинах.

Однією з перших тоді програм стала «єПідтримка», яку запровадили в березні 2022 року для жителів 14 областей, які постраждали від воєнних дій.

Одноразову фінансову допомогу в розмірі 6500 грн могли отримати працевлаштовані особи, які попередньо подали заяву через застосунок «Дія». Протягом декількох місяців було виділено майже 31 млрд гривень, а отже виплату отримали майже 5 млн людей [7].

Таким чином, вдалося запобігти подальшому ускладненню доступу громадян до найнеобхіднішого: харчування, медичної допомоги та основних життєвих потреб. Забезпечення хоча б тимчасової фінансової стабільності, скажімо, до того як волонтери чи благодійні організації допоможуть – це тоді було першочерговою метою.

Одним з важливих завдань, покладених на уповноважених органів системи надання соціальних послуг та реалізації державної соціальної політики стало удосконалення програми гарантованого мінімального доходу (ГМД). Це своєрідна цільова програма насамперед спрямована на малозабезпечені та бідні сім'ї, які потребують допомоги для досягнення мінімального прожиткового мінімуму. Вона надається як готівкова виплата, а обсяг цієї допомоги дорівнює різниці між наявним доходом сім'ї та гарантованим рівнем доходу.

Наприклад, для працевдатних осіб ця частка складає 45% прожиткового мінімуму. Вважається, що використання цієї частки мотивуватиме особу до пошуку роботи та знаходження додаткових фінансових джерел для прожиття.

Варто зазначити, що удосконалення програми гарантованого мінімального доходу не може забезпечити вирішення цілої низки проблем, які уряд бажав би подолати. У цієї моделі соціальної політики існує безліч противників, які висувають свої аргументи проти її запровадження.

Серед основних тез є: по-перше, причина міграції; по-друге, здійснення таких виплат створює серйозне фінансове навантаження на бюджетну систему; по-третє, гарантований мінімальний дохід навпаки може зменшувати стимул до майбутнього працевлаштування; по-четверте, джерелом фінансування все одно залишаються податки звичайних громадян [8, с. 213].

Уряд у 2024 році здійснив підвищення прожиткового мінімуму, де загальний показник зріс з 2589 грн до 2920 грн [9]. Однак, якщо врахувати

інфляцію, то гарантований мінімальний дохід зріс лише у номінальному значенні, а у своєму реальному вираженні суттєво знизився.

Попри те, що уряд збільшує охоплення програми ГМД, пільги для домогосподарств будуть зменшуватися у зв'язку з тим, що сума буде ділитися на ще більшу кількість сімей. Це робить даний інструмент менш ефективнішим для усунення крайньої бідності, як це було до початку повномасштабного вторгнення.

Важливим кроком з боку уряду щодо зменшення тиску на фінансову спроможність громадян було збереження програми житлово-комунальних субсидій та залишення існуючих тарифів на опалення, газ та електроенергію. З одного боку, це здається хорошою стратегією, щоб уберегти населення від крайньої бідності та соціальної напруги [10].

З іншого боку, статистичні дані свідчать про те, що державні субсидії значно дорожчі за адресну соціальну допомогу. Влітку 2022 року уряд виділив «Нафтогазу» понад 111 мільярдів трансферту з державного бюджету, щоб компанія закупила природний газ.

Крім того, було погоджено можливість додаткового зовнішнього кредитування ще одного державного підприємства – «Укренерго». Обидві компанії зіткнулися з проблемою дефіциту бюджету, адже тарифи для населення за їх послуги були значно нижчими за реальну ціну покриття витрат.

За даними Світового банку національна система соціального захисту України була оцінена як досить слабка, адже майже половина населення була залучена до тієї чи іншої програми соціальної підтримки, а витрати на соціальне страхування з початку повномасштабної війни зросли до 3% ВВП. Ключовими проблемами було визначено: ефективність та достатність виплат, інклюзивність, широта охоплення населення та гендерні розбіжності [11].

Однак, попри ці несприятливі обставини, система соціального забезпечення в Україні зберігає ряд пільг та привілеїв для вразливих категорій населення, зокрема пенсіонерів, яким за сучасних умов прожити найскладніше.

Це і пільги на оплату житлово-комунальних послуг, і безкоштовний проїзд у громадському транспорті та деякі інші пільги, передбачені законодавством.

У короткій перспективі очікується, що державна соціальна політика сконцентрує головний фокус на підтриманні необхідного балансу між допомогою населенню та жорсткими фіскальними заходами. Головна увага залишатиметься на фінансуванні та підтримці існуючих соціальних програм, однак з акцентом на ретельніші перевірки доходів, необхідності такої допомоги та її пріоритетності для кожного з громадян.

Крім того, важливим напрямком роботи уряду є продовження підтримки малих та середніх підприємств, які з початку повномасштабного російського вторгнення стали справжніми стовпами соціальної стабільності та економічного розвитку в країні. Зараз активно ведеться робота зі спрощення та модернізації діяльності державних інституцій з метою підвищення ефективності функціонування економіки в масштабах держави.

Конкретні результати можемо спостерігати вже зараз: більш ліберальне законодавче регулювання, реформування Бюро економічної безпеки України, активне впровадження цифрових інструментів, державні гранти та стимулювання виробництва.

Одним із ключових напрямків у діяльності уряду в умовах воєнного стану є ветеранська політика. Важливим елементом в цьому напрямку є створення доступної інфраструктури, завдяки якій всі військовослужбовці та ветерани змогли б якісно та швидко отримати необхідні послуги.

Оновлення підходів до роботи ВЛК та МСЕК, електронна черга з подальшою цифровізацією української армії, залучення цивільних медичних закладів – все це з метою створити комфортні та інклюзивні умови без корупції та непотрібної бюрократії для людей, які ризикують своїм життям не для того, щоб врешті-решт опинитися без підтримки держави [12].

Постійне скорочення чисельності населення та висока зовнішня міграція – це ще одна складна проблема для України, яка вже зараз опинилась на межі демографічної катастрофи. Це серйозний виклик у довгостроковій перспективі,

тому що нині ніхто не знає строків завершення війни, але уряду вже потрібно розробляти настанови щодо репатріації українців.

Директорка Інституту демографії та соціальних досліджень імені Михайла Птухи Елла Лібанова заявила, що майже 9 мільйонів громадян України перебувають за кордоном, з них близько 3 мільйонів – трудові мігранти [13].

Повернення українців є важливим з кількох причин. По-перше, ці люди створюють попит на товари та послуги, сприяючи економічній активності в країні. По-друге, це вирішить питання з дефіцитом робочих кадрів не лише в нинішніх умовах, але і в майбутньому, адже багато біженців є дітьми.

З боку уряду потрібно зробити неординарні кроки та докласти чималих зусиль для збереження та майбутнього відродження демографічної бази. Проведення кардинальних реформ, починаючи від освітньої галузі та закінчуючи судовою системою, не зупиняючись в євроінтеграційній підготовці до членства в ЄС – все це стане потужним драйвером для майбутнього економічного відновлення і зростання в повоєнний період.

Висновки. Україна має суперечливу та відносно дорогу систему соціального захисту. Основні соціальні послуги та пільги надаються усе ще за усталеними категорійними принципами. Деякі з програм, перерахованих вище, досі не враховують реальні доходи остаточних реципієнтів, значна частина бюджету вітчизняної системи соціального захисту надходить до Пенсійного фонду для забезпечення стабільних виплат пенсій, одноразова грошова допомога має досить неоднозначний характер.

Отже, враховуючи вищевикладене, можемо зробити висновок, що державна соціальна політика за період повномасштабного вторгнення здійснювала багато заходів та впроваджувала значну кількість програм, спрямованих на підтримку населення та відновлення їх економічної спроможності в умовах війни. Попри те, що початкова реакція уряду у сфері соціального захисту населення була дещо фрагментарною, та все-таки за досить швидкий час вдалося адаптувати та вибудувати ефективну систему державної

соціальної політики, яка попри наявні загрози продовжує надавати необхідну допомогу та соціальні послуги людям, які найбільше їх потребують.

Література

1. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 12.04.2024).

2. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 12.04.2024).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування служби зайнятості, соціального страхування на випадок безробіття, сприяння продуктивній зайнятості населення, у тому числі молоді та впровадження нових активних програм на ринку праці: Закон України від 21.09.2022 р. № 2622-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2622-20#Text> (дата звернення: 12.04.2024).

4. «Армія відновлення»: відповіді на найпоширеніші запитання// Мінекономіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=bd20291b-e853-4e90-9c4a-261ba37b1ccd&title=ArmiiaVidnovlennia> (дата звернення: 12.04.2024).

5. Деякі питання надання грантів бізнесу: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.06.2022 р. № 738. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#n19> (дата звернення: 12.04.2024).

6. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г., Крикун О.І., Когатько Ю.Л., Заяць В.С., Клименко Ю.А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр.та соц. дослідж. ім.М.В. Птухи. — Електронне видання. — Київ, 2023.

7. Деякі питання надання допомоги в рамках Програми «єПідтримка»: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 р. № 1272. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1272-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.04.2024).

8. Стоколос В. В. Безумовний базовий дохід як інструмент соціальної політики держави. *Modern economics*. 2020. № 23. С. 211—214. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V23\(2020\)-33](https://doi.org/10.31521/modecon.V23(2020)-33).

9. Про Державний бюджет України на 2024 рік: Закон України від 09.11.2023 № 3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text> (дата звернення: 12.04.2024).

10. Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.1995 № 848. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-95-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.04.2024).

11. Byrnes, T. (2022) 'Assessing the Current Level of Alignment Between Humanitarian and Social Protection Programmes in Ukraine in November 2022.', Social Protection Technical Assistance, Advice and Resources Facility (STAAR), DAI Global UK Ltd, United Kingdom [in English].

12. Про затвердження Змін до Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України від 18.08.2023 № 490. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1467-23#Text> (дата звернення: 12.04.2024).

13. За кордоном перебувають майже 9 мільйонів українців – демограф [Електронний ресурс] // Укрінформ. – 2023. - Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3790729-za-kordonom-perebuvaut-majze-9-miljoniv-ukrainsiv-demograf.html> (дата звернення: 12.04.2024).

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine “Constitution of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (Accessed 12 April 2024).
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2019), The Law of Ukraine “On Social Services”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (Accessed 12 April 2024).
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Reforming the Employment Service, Social Unemployment Insurance, Promoting Productive Employment of the Population, including Youth and Implementing New Active Labour Market Programmes”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2622-20#Text> (Accessed 12 April 2024).
4. Ministry of Economy of Ukraine (2022), “Army of Restoration: answers to the most common questions”, available at: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=bd20291b-e853-4e90-9c4a-261ba37b1ccd&title=ArmiiaVidnovlennia> (Accessed 12 April 2024).
5. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Resolution “Some issues of providing grants to business”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#n19> (Accessed 12 April 2024).
6. Cherenko, L.M., Polyakova, S.V., Shyshkin, V.S., Reut, A.G., Krykun, O.I., Kogatko, Y.L., Zayats, V.S. and Klymenko, Y.A. (2023), *Yakist' zhyttia naseleattia Ukrainy ta pershi naslidky vijny* [Quality of life of the population of Ukraine and the first consequences of the war], Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Resolution “Some issues of assistance under the eSupport Programme”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1272-2021-%D0%BF#Text> (Accessed 12 April 2024).

8. Stokolos, V. (2020), “Unconditional basic income as an instrument of social policy of the state”, *Modern economics*, vol. 23, pp. 211-214.

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2023), The Law of Ukraine “On the State Budget of Ukraine for 2024”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text> (Accessed 12 April 2024).

10. Cabinet of Ministers of Ukraine (1995), Resolution “On simplification of the procedure for granting subsidies to the population for reimbursement of expenses for housing and communal services, purchase of liquefied gas, solid and liquid household stove fuel”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-95-%D0%BF#Text> (Accessed 12 April 2024).

11. Byrnes, T. (2022), *Assessing the Current Level of Alignment Between Humanitarian and Social Protection Programmes in Ukraine in November 2022*, Social Protection Technical Assistance, Advice and Resources Facility (STAAR), DAI Global UK Ltd, United Kingdom.

12. Ministry of Defence of Ukraine (2023), Order “On Approval of Amendments to the Regulation on Military Medical Expertise in the Armed Forces of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1467-23#Text> (Accessed 12 April 2024).

13. National News Agency of Ukraine “Ukrinform” (2023), “Almost 9 million Ukrainians are abroad - demographer”, available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3790729-za-kordonom-perebuvaut-majze-9-miljoniv-ukrainciv-demograf.html> (Accessed 12 April 2024).

Стаття надійшла до редакції 13.04.2024 р.